

TUJSKOPROMETNA PRIZADEVANJA LJUBLJANE

OB 10 LETNICI TUJSKOPROMETNEGA SVETA ZA LJUBLJANO

DR. A. BRILEJ

Ljubljana obhaja letos desetletnico organiziranega dela na polju tujskega prometa, kajti 5. maja 1930. je bila v mestni posvetovalnici prva seja novo ustanovljenega »Tujskoprometnega sveta za mesto Ljubljano«. To sejo je vodil takratni podžupan prof. Evgen Jarc, ki se je že prej, zlasti pa po tem dnevu živahno udeleževal na polju tujskega prometa in skrbel do svoje smrti za to, da bi se v Ljubljani ustvarili pogoji za obilnejši tujski promet.

Do takrat je obstajalo v Ljubljani »Društvo za povzdigo Ljubljane«, ki pa iz raznih vzrokov že več let ni delovalo. To ni bila uradna organizacija, ni imela finančnih sredstev in tiste avtoritete, ki je potrebna za uspešno delo. Turistični odbor za mesto Ljubljano je takoj v početku imel vsa ta tri svojstva, kajti načeloval mu je podžupan mesta Ljubljane, ki so mu dali za njegovo delo na razpolago sicer skromna, a sigurna sredstva in za tem delom je stala avtoriteta mestne občine ljubljanske. Tudi so bili koj v početku v odboru gospodje, katerih imena so jamčila za uspešno delo, saj so se, kakor R. Badjura, insp. Wester, ravnatelj Pintar, dr. Dular, dr. Stelè itd., že poprej uspešno udeleževali in imeli že dober sloves kot poborniki tujskega prometa.

Od ustanovitve Tujskoprometnega sveta je do danes preteklo 10 let. Marsikaj se je v tem času poskusilo, nekateri načrti so se lepo posrečili, drugi zopet so ostali v zarodku, ali niso uspeli. Bilanca, ki jo bomo v naslednjem podali, pa bo pokazala, da pomeni 10 letna doba Tujskoprometnega sveta za Ljubljano ali Turističnega odbora za mesto Ljubljano, kakor se danes imenuje, dobršen korak naprej v smeri povečanja tujskega prometa kot važne gospodarske panoge našega mesta.

Statistika. Več let je trajalo, preden smo si mogli ustvariti približno sliko, kdo v Ljubljano prihaja iz Slovenije, iz naše države in iz inozemstva, koliko je teh tujcev, kako dolgo bivajo v Ljubljani, in kakšen dobiček ima Ljubljana od njihovega bivanja v mestu. Statistika je zahtevala precej poskusov, in lahko trdimo, da so številke o tujskem prometu Ljubljane zanesljive šele od leta 1938. dalje, t. j. odkar beležimo le uradne podatke in ne upoštevamo več raznih bolj ali manj zanesljivih cenitev, s katerimi smo do navedenega leta izpopolnjevali uradne statistične podatke. Če pregledujemo številke o obisku v letih 1930. do 1938., bomo lahko ugotovili neko splošno dejstvo, namreč, da se giblje tujski promet Ljubljane vedno okrog številke 50.000 (po navadi znaša nekaj 1000 več). Od teh sta $\frac{2}{3}$, t. j. okrog 35.000 Jugoslovancev, in $\frac{1}{3}$, torej okrog 15.000, inozemcev. Med inozemci je stala vsa zadnja leta na prvem mestu Nemčija (skupaj z Avstrijo). Nemčija je poslala n. pr. v Ljubljano leta 1938. 8016 gostov, kar znaša skoraj polovico vseh inozemskih obiskovalcev Ljubljane v tem letu. Vseh inozemcev skupaj je bilo namreč 17.286. Na drugem mestu stoji Italija, ki je v navedenem letu poslala v Ljubljano 2517 svojih ljudi, dalje češko-

slovaška z 1702 gostoma, nato prihaja Madžarska z 846, Avstrija s 712, Francija s 636, Anglija s 524, Bolgarija s 423 gosti. Ostale države so zastopane z manjšimi drobci.

V letu 1939. je imela Ljubljana vsega skupaj 52.869 gostov, med njimi 36.969 iz Jugoslavije in 15.900 iz zamejstva. V tem letu je število gostov iz Nemčije naraslo na 9400; v tej številki so obseženi tudi Avstrijci, ki jih v tem letu ne izkazujemo več posebej. Tako predstavljajo Nemci skoro $\frac{2}{3}$ naših gostov iz inozemstva. Na drugem mestu stoji Italija z 2529 gosti, sledi češkoslovaška z 851 gosti, ki so padli pod polovico iz leta 1938., dalje Madžarska s 434, Francija s 351, Anglija s 336, Poljska 320, Bolgarija 240, Švica z 225 gosti, itd.

Statistika nam torej kaže, da je tik pred izbruhom svetovne krize Nemčija predstavljala $\frac{2}{3}$ vsega našega inozemskega tujskega prometa. Danes stojimo pred možnostjo velikega preobrata v tujskem prometu našega mesta v bodočih letih. Vse je seveda odvisno od tega, kako se bodo politične razmere v Evropi uredile po svetovni vojni. Verjetno pa je, da se bo slika naše tujske prometne bilance in zadevnih številčk izdatno spremenila.

Ko smo že pri statistiki, naj omenim še število prenočevanj v zadnjih letih. V letu 1938. je bilo v ljubljanskih hotelih in gostiščih (prenočevanja v zasebnih sobah niso upoštevana) vsega skupaj 90.397 prenočnin, od tega odpade na Jugoslovane 63.956 in na inozemce 26.397 prenočnin. Dočim so Jugoslovani povprečno prenočevali v Ljubljani 1,83 krat, so inozemci ostajali v Ljubljani povprečno 1,41 noči. V letu 1939. je bilo 52.896 gostov in 85.200 prenočevanj, kar pomeni, da je vsak tujec prenočeval v tem letu v Ljubljani približno 1,5 noči. Te številke nam povedo to, kar že vsi vemo, da Ljubljana ni letovišče, v katerem bi tujci ostali daljšo dobo, 8, 14 ali 20 dni, temveč je kraj, ki ga tujci obiskujejo po večini iz poslovnih razlogov. Tujci, ki prihajajo kot turisti, tudi ne ostajajo v Ljubljani dalj časa, temveč si v 1 ali 2 dneh ogledajo mesto in odidejo dalje.

Kakšne so v Ljubljani nastanitvene možnosti? Ljubljana ima 8 hotelov (Balkan, Bellevue, Lloyd, Metropol, Slon, Soča, Strukel in Union). Poleg teh je še nekaj gostišč, ki razpolagajo tudi v izvestnim številom tujskih sob. Nastanitvena moč hotelov in gostišč v Ljubljani znaša 488 tujskih sob, 8, katerih je 699 postelj. Ako upoštevamo tudi še to, da je po cenitvah stanovanjskih uradov izza veleseljstva in drugih večjih prireditelj v Ljubljani okrog 400 privatnih sob, v katerih je ob izrednih prilikah, večjih prireditvah nadaljnjih 600 postelj na razpolago, pridemo do zaključka, da ima Ljubljana okrog 888 tujskih sob s 1299 poseljami. Za velike prireditve v poletnih mesecih, ko ni šole, so seveda na razpolago skupna ležišča v šolah in zavodih, kakor: Akademski kolegij, Vajenški dom, Oražmov dom itd., ki pa jih seveda ne moremo vse leto uporabljati in vsled tega ne pri-

hajajo za redno uporabo v poštev. Ta pregled nam kaže, da mora Ljubljana izčrpati še skoro vse svoje vire, ako hoče kolikor toliko dostojno prenočiti kakih 1300 do 1500 tujcev.

S kakšnimi tujci lahko Ljubljana računa? Predvsem seveda z gosti iz vse Slovenije, ki prihajajo v Ljubljano kot glavno mesto Slovencev, kjer imajo opravke pri oblastvih, v različnih gospodarskih, kulturnih, socialnih in drugih institucijah, ki so nastanjene v Ljubljani kot središču naroda in banovine. Mnogo gostov prihaja po trgovskih poslih; so to deželani, ki nakupujejo v Ljubljani razne potrebščine; dalje so to gosti iz južnih krajev, ki prodajajo v Ljubljani razno blago; dalje razni potniki, agenti iz inozemstva. Gostov s čisto turističnimi cilji je največ z juga. To so gostje, ki obiskujejo naša letovišča, zimovišča, naša slovenska zdravilišča in se mimogrede ustavijo za en do dva dni v Ljubljani, da si ogledajo njene zanimivosti. Enaki gostje prihajajo tudi iz inozemstva. Mesto samo vabi turiste radi svojega mikavnega položaja sredi prirodno privlačne okolice, ne daleč od slikovitih alpskih pokrajin. Privlačnost mesta predstavljajo nadalje čistota, udobnost modernih hotelov, solidna zapadno evropska prehrana in ne malo tudi raznovrstne zgodovinske, umetnostno zgodovinske znamenitosti, spomeniki, cerkve, dalje obe gledališči, Narodna galerija, Narodni muzej, Mestni muzej, knjižnice itd.

Zavedajoč se vseh teh prednosti Ljubljane na eni strani in nekaterih nedostatkov, o katerih bomo še govorili, na drugi strani, je Tujskoprometni svet za Ljubljano začel svoje delo. Že takoj ob početku je sprevidel, da pogreša Ljubljana večjih prireditev, ki bi za dalje časa privabile tujce v mesto in jih zadržale v našem mestu. Zategadelj je veljala vsa pozornost razmnožitvi zanimivosti in prirejanja raznih slavnosti, ki naj bi pritegnile večje število tujcev v Ljubljano. V tem pogledu je bil važen sestanek načelnika Tujskoprometnega sveta, podžupana Jarca, že takoj v letu 1930. z ravnateljem takratnega tujskoprometnega urada za Salzburgsko, g. Hoffmann Mondanosom, kjer sta sestavila načrt o usmeritvi tujskega prometa iz Nemčije preko Salzburga v Ljubljano, ter zamislila tudi letalski promet na tej progii, ki se je pozneje deloma uresničil.

Da bi se število prireditev, ki vabijo tujce, čimbolj množilo, se je Tujskoprometni svet opetovano zavzel za nove prireditve in jih tudi sam uvajal. Med važnimi činitelji, ki so v Ljubljani vpeljali uspešne prireditve, moramo na prvem mestu imenovati ljubljanski velesejem. Od leta 1921., ko je pričel velesejem s svojimi razstavami, pa do danes, je priredila uprava tega velepodjetja celo vrsto pomladanskih gospodarskih razstav in jesenskih kulturnih razstav, ki so na eni strani močno razgibale zanimanje za dotične specialne predmete, rodile bogate gospodarske uspehe in imele tudi v kulturnem pogledu izredno važne naloge. Naj omenim kmetijsko, higiensko, lovsko, vrtnarsko, šumarsko, lesno, novinarsko, planinsko, umetnostno, razstavo slovenskih mest, gostinsko, misijonsko etnološke, gospodinjske, tujskoprometne, foto razstave, veterinarsko, glasbeno zgodovinsko, gledališko, arhi-

tekturno, izseljenško, jadransko razstavo, razstavo živine, plemenskih psov, ribarsko, lesno, gozdarsko in druge razstave, ki so imele poleg čisto gospodarskih in kulturnih uspehov tudi velik tujskoprometni pomen, saj se je na teh razstavah, ki jih je bilo do sedaj že okrog 35, zbralo v Ljubljani vsakokrat nad 100.000 poslovnih ljudi, jugoslovanskih in inozemskih gostov, ki so dali ljubljanskemu gostinstvu, pa tudi vsem drugim slojem, ki pridejo s tujci v zvezo, lepe dobičke. Poleg velesejmskih prireditev pa je skušal Tujskoprometni svet prirejati tudi svoje prireditve. Mislim, da so Ljubljančanom še v spominu slavnosti, ki so se vršile v septembru 1930. pod imenom »Kraljevi teden« povodom odkritja spomenika kralju Petru I. v Ljubljani. To je bilo kmalu po ustanovitvi Tujskoprometnega sveta. Glavne točke sporeda ob priliki Kraljevega tedna so bile velik monstre koncert, pri katerem sta se združili ljubljanska »Sloga« in mariborska »Drava« v godbo na pihala z nad 100 izvaja-jočimi godbeniki, ki je odigrala na prostem velik koncert. V teku istega tedna so nastopile ogromne pevске mase na prostem (okrog 1000 pevcev). Ob enem so bile prirejene prve gledališke predstave pod milim nebom, med njimi zlasti učinkoviti »Sleher-nik«. Te prireditve so takrat znatno razgibale Ljubljano in pritegnile tudi precejšnje število zunanjih gostov v mesto. Sledile so enako posrečene gledališke predstave na prostem, Mascotte, Prodana nevesta, Slehernik, Sen kresne noči. Uspehi, ki so ga doživele te predstave, so mestno občino dovedli do misli, naj bi se ustanovilo v Ljubljani stalno letno gledališče na prostem. To gledališče je bilo prirejeno s stroški okrog 20.000 din ob sodelovanju gledaliških strokovnjakov v Tivoliju, na nekdanjem otroškem igrišču. Kasneje se je ugotovilo, da ta prostor ne ustreza vsem zahtevam, ki jih mora izpolnjevati gledališče na prostem, in sicer niti glede lege, niti glede ureditve, niti glede ozadja. Zato že več let leži prostor neizrabljen. Še eno kasnejšo veliko prireditev, ki jo je organiziral in izvedel Tujskoprometni svet, naj omenim: Festival slovenskih plesov. To je bila svojevrstna folkloristična prireditev, ki je prikazala eno najzanimivejših plati jugoslovanskega narodnega življenja, ter vzbudila upravičeno pozornost širom Jugoslavije in celo v bližnjem inozemstvu. Ta festival, pri katerem so sodelovale slovenske, hrvatske, srbske, češke in poljske plesne skupine, je bil v času od 7. do 9. septembra 1934. Obseg, v katerem je bil zamišljen in izveden ta festival, je bil bržčas preobširen, kajti že jugoslovanski plesi sami so tako številni in tako pestri in zanimivi, da bi popolnoma izpolnjevali spored take prireditve. Posebnosti plesnih festivalov so originalne narodne noše in izvirna narodna muzika. Gotovo je, da bi take prireditve, primerno izpopolnjene na podlagi izkušenj festivala v letu 1934., lahko postale stalna, v izvestnih presledkih ponavljajoča se prireditve Ljubljane, ki bi imela izdaten tujsko prometni pomen za naše mesto.

Druge večje prireditve preteklih let so bile Vsesolski zlet leta 1933., Evharistični kongres leta 1935., Kongres Kristusa Kralja leta 1939. in Gasilski kongres leta 1939.

(Konec prih.)

TUJSKOPROMETNA PRIZADEVANJA LJUBLJANE

OB 10 LETNICI TUJSKOPROMETNEGA SVETA ZA LJUBLJANO

D R. A. B R I L E J

(Konec.)

Ne bo škodovalo, če v zvezi s tem omenim tudi nekatere večje načrte, ki sicer niso bili izvedeni, ki pa imajo svojo zgodovinsko vrednost in kažejo prizadevanje Turističnega odbora ljubljanskega glede prireditvev. Zanimiv je n. pr. načrt tako zvanih slavnosti treh dežel (Dreiländerwoche), ki ga je sprožila v letu 1936. mestna občina v Beljaku. Po tem načrtu naj bi tri sosednje pokrajine, Slovenija, Koroška in Goriška, pričele prirejati tako zvane slavnosti treh dežel. Prva taka prireditev naj bi bila od 22. do 28. avgusta 1936. V Beljaku naj bi se priredila umetnostna razstava slik iz omenjenih treh ozemelj, športne tekme v jadralnem letanju, ki naj bi se jih udeležili beljaški, goriški in ljubljanski jadralci, vmes pa naj bi bili koncerti, glasbene točke iz nemške, italijanske in slovenske glasbe, slavnostne večerje, ogledi mesta Beljaka itd. Ta načrt so obravnavali trije delegati, ki so se sestali v Beljaku. Zanimivo je, da je Italijo oz. Goriško zastopal znani arh. ing. Fabiani, ki je dal Ljubljani nekaj lepih stavb. Načrt se ni izvršil na eni strani radi tega, ker italijanski krogi niso kazali pravega zanimanja za take prireditve, na drugi strani pa tudi Ljubljana ni bila zadovoljna s tem, da bi se slavnosti vršile samo v Beljaku. Ljubljanski predlog je bil, naj bi se slavnosti vršile menjaje v Ljubljani, Gorici in Beljaku, tako da bi vsako izmed treh mest imelo priliko pritegniti tujce iz obeh ostalih pokrajin v svoje središče in s tem tudi samo želo one dobičke, ki bi jih take prireditve prinašale. Stvar je bila mikavna iz narodnostnoprestiznih in tudi tujskoprometnih razlogov, a je načrt zaradi raznih zaprek končno propadel.

Zanimiv in širokopotezen je bil načrt dirigenta narodne opere, g. Nika Štritofa, ki je na posebni seji Tujskoprometnega sveta za Ljubljano, v kateri se je razpravljalo o prireditvah Ljubljane, razvil sledeči načrt: »V Evropi imamo sedaj dve izraziti festivalski mesti in sicer Salzburg in Bayreuth. V novejšem času zida München največje gledališče Evrope. Razen tega je začela tudi Rusija graditi veliko gledališče v Moskvi. Vse te ustanove so enostranske. Salzburg izvaja samo Mozarta, Bayreuth pa Wagnerja, torej obe mesti po večini nemško glasbo. Mnenja sem, da bi bilo treba ustvariti internacionalno areno za mednarodne opere, in mislim, da bi bila Ljubljana kot tranzitno mesto, ki leži na prelomu dveh važnih tujskoprometnih področij, alpske Slovenije in našega Primorja, za to kot nalašč poklicana. Tak festival pa si zamišljam takole: V Ljubljani naj bi se ustanovil festivalski korpus. Ta korpus bi bil sestavljen iz vseh najboljših godbenikov Jugoslavije. Festivalske prireditve bi se vršile ves mesec julij. Poleg tega bi se obrnili tudi na druge države, kakor na Češko, ki bi izvajale opere s svojim članstvom, povabili bi italijanske stagione, nemške skupine itd. Vsaka opera bi se predvajala v jeziku, v katerem je bila napisana. Vsak narod bi dal svoje najboljše dirigente, soliste in režiserje. Polovica tega

festivala bi bila namenjena starim »železnim operam«, polovica modernim.

Ker je naša opera premajhna, bi bilo treba misliti na *zgradbo festivalskega gledališča v Ljubljani*. Stavba naj bi se zgradila v razmerju 170 × 110 m. Gledališče bi moralo imeti prostora najmanj za 2000 ljudi. Druga ideja bi bila, da bi se ta festival delil med Ljubljano in Splitom, ki ima veliko in lepo gledališče s kapaciteto 2000 ljudi. Polovica festivala bi se vršila v Ljubljani, polovica v Splitu. Deviza bi bila: Split — Ljubljana ali morje — gore! Na vsak način bi bilo to več kakor Salzburg.«

Posebno pozornost so zaslužila na polju prireditvev tudi prizadevanja Franca Marolta, ki je oživil in otel pozabljenja razne koroške in belokranjske narodne igre, plese in običaje. Pod njegovim vodstvom in po njegovi zamisli sta se izvedli v Ljubljani Ziljsko štehanje in Ziljska svatba v l. 1935. in 1936. kot prireditvi folklornega instituta Glasbene Matice. Tujskoprometni svet namerava te prireditve ob priložnosti ponoviti. Leta 1939. se je pod vodstvom istega strokovnjaka za našo folkloro, g. Marolta, v Črnomlju izvajal festival belokranjskih plesov, ki je odkril veliko bogastvo naše narodne plesne umetnosti in dal pobudo za ponavljanje takih prireditvev ne samo v Beli Krajini, temveč predvsem tudi v Ljubljani kot centru Slovenije. Opetovano se je tudi razpravljalo o obnovitvi vseh onih vesellic in prireditvev, ki so bile že v stari Ljubljani vpeljane in ki so takrat večkrat na leto močno razgibale ljubljansko prebivalstvo. Danes bi nemara utegnili ponovitev teh slavnosti in prireditvev postati tujskoprometna atrakcija Ljubljane. Mislim tu predvsem na slavnosti in veselice na Ljubljani, na baklade, vožnje v okrašenih čolnih itd. Lep poizkus smo doživeli pred nekaj leti, ko je Jadranska straža brez posebnih večjih priprav obnovila tako baklado na čolnih po Ljubljani, ki ni slabo odrezala. Jurjevanje na Ljubljanskem gradu, ki je bilo svoj čas vsesplošna narodna veselica, se do sedaj še ni moglo obnoviti v nekdanjem slogu, dasi se Ciril Metodova družba mnogo trudi v tem smislu. Včasih, še v pričetku tega stoletja, so v Ljubljani, četudi v skromni obliki, prirejali predpustni korzo. Zadnji taki korzi so bili v predvojnih letih, seveda takrat v zelo okrnjeni obliki. Leta 1939. so tak korzo v Ljubljani priredile nekatere trgovske tvrdke. Stvar je bila sicer v bistvu ponesrečena, toda ogromna množica ljudstva, ki se je zbrala ob tej priliki, je s svojo prisotnostjo pokazala, da bi se utegnil pustni korzo pod primernim umetniškim vodstvom in v prvovrstni organizaciji razviti v veliko privlačnost Ljubljane.

S takimi in podobnimi idejami, mislimi in osnutki se je pečal Tujskoprometni svet v svojih sejah ter razmotrival možnosti takih prireditvev. Precejšnjo vlogo so imele v teh razpravah in posvetovanjih tudi gledališke in koncertne prireditve. Za večje gledališke predstave, zlasti v onem širokem obsegu, kot ga je za-

mislil dirigent Štritof, bi bilo treba zgraditi primerno veliko gledališče; pokazala pa se je še nujnejša potreba, da se mora za velike koncertne prireditve zgraditi v Ljubljani primerna velika dvorana, ki jo zelo pogrešamo, odkar je dvorana hotela Union stalno odana za kino. Imamo že načrt, ki naj nudi nadomestilo za to. Ljubljanski velesojem namerava nadomestiti svoje provizorne lesene zgradbe z zidanimi. Velesojmska uprava snuje veliko razstavno dvorano, ki naj bi bila uporabljiva tudi za koncerte, igre, zborovanja itd. in katere bi se lahko splošno posluževale razne glasbene, pevske in druge institucije za svoje prireditve. Ta dvorana je, kolikor sem poučen, zamišljena v obsegu 30×45 m, bi bila približno $3 \frac{1}{2}$ krat večja od unionske ter bi imela prostora za 2000 sedežev in kakšnih 300 stojišč. Gotovo je, da je taka dvorana Ljubljani potrebna in da bo spričo razgibanosti muzikalnega in društvenega življenja v Ljubljani tudi dovolj zasedena.

Tudi gledališče na prostem je zadeva, ki je ne bi bilo puščati v nemar. Izkušnje iz let 1931., 1932., 1933. so pokazale, da imata ljubljanska publika pa tudi publika iz oddaljenejših krajev Slovenije mnogo smisla za take predstave in da bi bil tudi finančni uspeh vsem boljšim igram zagotovljen. Razmišljalo naj bi se tudi o tem, če ni ljubljanski grad primerno torišče za prirejanje oper in dram na prostem.

Ljubljanski grad bo treba sploh boljše izkoristiti v turistične svrhe. Po primernih adaptacijah, za katere obstoji že velikopotezen načrt prof. arh. Plečnika, bi se na gradu lahko namestili najrazličnejši muzeji, narodnoobrambni, alpinski, turistični, lovski muzej, restavracija itd. Dostop se bo moral vsekakor izpopolniti z vzpenjačo.

Da ni prišlo do izvedbe marsikaterih od teh načrtov, je pač v glavnem kriva finančna plat teh prireditev, kajti kljub velikemu obisku je bil n. pr. Festival slovenskih plesov skoraj za 100.000 din pasiven. Zategadelj v poznejši dobi ni nihče več tvegalo tako velikih prireditev s tako dvomljivim izidom. Še leta 1938. je zopet široko zasnovana ideja uprizoritve Loškega pasijona v Ljubljani propadla zaradi prevelike tveganosti tega podjetja v finančnem pogledu. Loški pasijon je, kakor znano, nabožna slovenska dramska pesnitev, ki so jo že pred 200 leti izvajali v Škofji Loki. Uprizoritev te velike procesije, v kateri bi nastopilo okrog 1200 igralcev, 100 do 200 jezdecev, kjer bi v presledkih med posameznimi prizori prepevali veliki moški in mešani zbori ter nastopali tudi močni mladinski zbori, več godb, orkester na fanfare ter oddelek bobnarjev, bi v odlični izvedbi gotovo sčasoma pokazala tako veliko privlačno silo, kot jo imajo oberammergauske igre, če bi se posrečilo s sodelovanjem poklicnih gledaliških umetnikov in z zagotovitvijo sredstev dvigniti to predstavo na visok umetniški nivo.

Sporedno z opisanimi prireditvami in posvetovanji o njih izvedljivosti pa je vršil Tujskoprometni svet, ki se od leta 1937. dalje imenuje Turistični odbor za mesto Ljubljana, celo vrsto drugih del, ki spadajo v področje turizma. Mnogo skrbi in prizadevanja je odbor posvetil ureditvi prometnih zvez Ljubljane. Ljubljana je po svojem položaju v skrajno severozapadnem kotu države, blizu italijanske in nemške meje v zelo težkem položaju pri propagandi tujskega

prometa, ako nima dobrih prometnih zvez na vse strani, zlasti pa z bližnjim inozemstvom, ki razpolaga z odličnimi cestami in železnicami.

Ako reflektiramo na avtomobilski promet, ki je danes najmanj tako važen kakor železniški, moramo skrbeti za to, da bodo vstopne ceste v našo državo, predvsem cesta Št. Ilj-Maribor-Celje-Ljubljana, cesta Podkorensko sedlo-Jesenice-Kranj-Ljubljana ter cesta Planina pri Rakeku-Ljubljana v prav tako dobrem stanju kakor ceste v sosednjem inozemstvu, ki imajo zvezo z imenovanimi komunikacijami v Jugoslaviji. Te pravkar našete proge so življenjske žile za Ljubljano in njen tujski promet in, dokler ne bodo v prvovrstnem stanju, ne bomo mogli v zadovoljivem številu pritegniti inozemskih avtomobilistov v Ljubljano in dalje v Zagreb in Sušak. Poleg imenovanih cest pa je seveda za nas najvažnejša cestna zveza Ljubljana-Sušak, ki pomeni našo najboljšo ter najkrajšo zvezo z morjem. Za notranji in mednarodni promet pa je enako važna tudi dobra cestna zveza Ljubljana-Zagreb in naprej preko Beograda in Skoplja do Djevdjelije; to je glavna cestna žila, ki bo spajala najvažnejša središča države med seboj in služila tako turističnemu kakor splošnogospodarskemu prometu.

Opetovano se je imel turistični odbor tudi priliko baviti z *zračnimi zvezami* Ljubljane. Bivšemu podžupanu E. Jarcu gre velika zasluga, da je z vztrajnim delom omogočil ustvaritev ljubljanskega aerodroma. Mestna občina ljubljanska doprinaša za ta aerodrom velike žrtve, saj plačuje samo najemnine za svet letno din 70.000.—. Ljubljana je zvezana s sezonsko linijo s Sušakom in preko Sušaka z Zagrebom in Beogradom. Nedostatek te proge je, da je samo 2 meseca na leto v prometu, zato bi bilo treba podaljšati sezono vsaj od aprila do oktobra. Tudi je tarifa previsoka in jo bo treba znižati. Z Zagrebom in Beogradom smo povezani le preko Sušaka. Zahteva Ljubljane je, da bodi zveza direktna in naj se linija Zagreb-Ljubljana-Skoplje podaljša proti severozapadu naravnost do Ljubljane. To je transverzalna linija, ki spaja glavne centre države, in med te spada tudi Ljubljana.

Linija, uvedena leta 1938. med Celovcem, Ljubljano ter Sušakom, naj bi se na vsak način vzdrževala tudi nadalje. To bi bila zveza našega Primorja preko Ljubljane in Celovca z Gradcem, Dunajem in Berlinom na eni in s Salzburgom in Münchenom na drugi strani, kar pomeni dobro zvezo morja in Ljubljane z vso Evropo in s svetom sploh. Naša želja je, da bi se ustvarila tudi interna zveza Ljubljane z Bledom, Ljubljane s Celjem in Mariborom.

Poleg pokrajinskih in meddržavnih prometnih zvez pa se je pečal turistični odbor tudi s pospeševanjem in urejevanjem notranjega prometa v mestu samem odnosno zveze mesta z okolico. Izpopolnitev električne cestne železnice z novimi progami bo poleg splošno gospodarskega pomena za Ljubljano in okolico imela tudi svoj tujskoprometni pomen. Ljubljana je razmeroma dobro povezana z avtobusnimi progami s tistimi okoliškimi kraji, ki nimajo železniške zveze odnosno nimajo zadostne železniške zveze z mestom.

Pod okriljem turističnega odbora je bil leta 1937. ustanovljen *Olepševalni odsek mesta Ljubljane*, ki se briga za javne nasade, za spomenike, za pota in ceste, za olepševanje trgov in ulic in za vse druge slične naloge, ki spadajo v njegov delokrog. Eno najpomemb-

nejših del tega odseka je ureditev poti od gostilne Čad do Gornjega Rožnika in naprej do Drenikovega vrha na eni strani in od Drenikovega vrha okrog Šišenskega vrha do križišča v Tivoliju k rezervoarju; ta pot predstavlja eno najlepših sprehajališč našega mesta. Dalje je olepševalni odsek uredil »Navje«, t. j. pokopališče slovenskih zaslužnih mož. Briga se za ustanovitev igrišč, za dela na gradu, ki se pretvarja polagoma v urejeno sprehajališče, in sploh za olepšavo mesta v zvezi s higieno mesta, z razsvetljavo itd.

V zvezi s tem naj omenimo, da je turistični odbor preskrbel sredstva, s katerimi so se uredila orientacijska znamenja, kažipota, markacije v glavnih sprehajališčih na Rožniku in na Gradu. Dal je namestiti na grajskem stolpu orientacijsko ploščo z vrezanimi smermi in glavnimi točkami razgleda, sodeloval je pri postavitvi mednarodnih orientacijskih znamenj po mestu ter zbral sredstva za postavitve nove moderne vremenske hišice v Zvezdi.

Ljubljana je bila do leta 1931. brez strokovno izvežbanih poznavalcev mesta, ki vodijo tujce in jim razkazujejo znamenitosti Ljubljane. Zato je tujskoprometni svet priredil dva tečaja za vodnike in sicer enega v letu 1931., drugega v letu 1936. Kandidati so poslušali predavanja o zgodovini, geografiji Ljubljane, o umetnostno zgodovinskih spomenikih Ljubljane, o geografiji, o tujskem prometu, o trgovini, obrti in industriji Ljubljane, o železniških in avtobusnih zvezah Ljubljane, o zračnem prometu, čitanju voznih redov, dalje o voznih olajšavah, o tujski prometni statistiki, tujskoprometni zakonodaji, o gostinskih obratih Ljubljane ter si ogledali muzeje, Narodno galerijo in razgled z ljubljanskega gradu. Ljubljana razpolaga sedaj z vodniki, ki obvladajo poleg slovenščine in srbohrvaščine še nemščino, italijanščino, poljščino, češčino in angleščino. Tujsko prometni svet je uredil tudi tarifo za te vodnike.

Poleg teh tečajev pa je bil še poseben tečaj za policijske stražnike, postreščke, šoferje in hotelsko osebje, ki so poslušali posebna predavanja, sestavljena predvsem s praktičnega stališča.

Pri vseh teh pripravljanih delih pa seveda tujskoprometni svet ni smel zanemarjati *propagandnega* dela, ki je obstajalo v glavnem v tem, da je izdajal razne prospekte ter uvrščal v domače in inozemske časopise in revije propagandne članke in slike o Ljubljani. Do sedaj je tujskoprometni svet izdal 5 prospektov o Ljubljani. Skupno je v 10 letih število prospektov doseglo 105.000 izvodov, ki smo jih po Putniku, hotelih in raznih inozemskih potniških družbah razširili po Evropi. Pri tem pa se ni zanemarilo ostalo propagandno delo. V jugoslovanske propagandne revije smo ob vsaki priliki uvrščali članke o Ljubljani ter opozarjali na razne prireditve v mestu in njega lepote. Pa tudi v inozemskih večjih časopisih, zlasti v posebne jugoslovanske številke raznih svetovnih revij smo pošiljali članke o Ljubljani. Precejšnjo propagando za Ljubljano so vršili tudi esperantski listi in esperantske organizacije, ki so ob priliki svojih kongresov pa tudi sicer stalno vabile tujce v Ljubljano. V času večjih prireditev in kongresov smo prirejali propagandna in informativna predavanja o Ljubljani v radiu. Na velesejmu je tujskoprometni svet še za časa prof. Jarca organiziral razstavo slovenskih mest, kjer so bile na

reprezentativen način prikazane lepote naših središč in seveda tudi Ljubljane. Stalno so poročali o Ljubljani beograjski angleški list South Slav Herald in razni češki in poljski listi. Pravkar je izdal turistični odbor umetniški album mesta Ljubljane s 64 najboljšimi posnetki Ljubljane v reprodukciji na finem papirju. Ta album bo služil tudi propagandi, ker sta v njem z odličnimi posnetki prikazani lepota in privlačnost našega mesta. Tudi se pripravlja informativna tujskoprometna brošura o Ljubljani, ker je odlično napisana knjižica dr. Andrejke, ki je izšla v nemščini pod naslovom: »Ljubljana, die Hauptstadt Sloveniens« l. 1929., žalibog že nekoliko zastarela.

Morda bo koga zanimalo vprašanje, kakšna sredstva so na razpolago Ljubljani za tujskoprometne svrhe. Proračun tujskoprometnega sveta je znašal v začetku, to je v letih 1930., 1931. in 1932. 80.000 din, je bil nato povišan na 100.000 din letno, od leta 1939. dalje pa znaša dotacija tujskoprometnega fonda 300.000 din. Vir za tujskoprometni proračun mesta Ljubljane je davščina na prenočišča, ki pobere 15 % od temeljne cene hotelskih sob. Ta vsota 300.000 din je porazdeljena na ta način, da se porabijo znatne vsote za podporo strokovnemu nadaljevalnemu šolstvu gostinske obrti, dalje za vzdrževanje prenočišč za manj premožne skupine posetnikov Ljubljane. Propaganda zahteva 15.000 din, pri tem ni všteto izdajanje prospektov, ki v posameznih proračunih predstavlja posebne postavke. Zaradi pozitivne ljubljanskih ulic in trgov prireja turistični odbor že več let sem promenade koncerte, letno 20 do 25. Večje vsote se porabljajo za razne propagandne edicije, albume, prospekte itd. ter za varstvo spomenikov. Večje podpore so namenjene tistim društvom in organizacijam, ki s prireditvijo slavnosti in kongresov privabijo izdatnejše število tujcev v Ljubljano in tako pospešujejo tujski promet Ljubljane. Ako ostane kaj sredstev, jih odstopimo Olepševalnemu odseku. Izvajanje proračuna turističnega odbora se je prilagodilo novi bankski uredbi, po kateri morajo vse tujskoprometne organizacije odstopiti 20 % svojih dohodkov Zvezi za tujski promet, ki je zaradi mednarodnih zapletljajev ogrožena v svojem obstoju. Ljubljana bo na ta način letno odstopila 60.000 din Zvezi za tujski promet.

Pregled 10 letnega dela nekdanjega Tujskoprometnega sveta, sedanjega Turističnega odbora za mesto Ljubljano, nam kaže, da je bilo to desetletje nekaka pripravljalna doba, v kateri je ta organizacija skušala dobiti kolikor mogoče natančen in točen pregled o stanju glavnih tujskoprometnih činiteljev Ljubljane. Obenem pa je že pričela s svojimi akcijami v nekaterih važnih panogah, ki so tesno povezane s tujskoprometnim delom. Ugotovitev, da leži Ljubljana v stikališču dveh prvovrstnih tujskoprometnih področij, alpske Slovenije in gorenjega Jadrana, in na križišču treh kultur in narodov, germanskega, romanskega in slovanskega, dalje, da ima to mesto zaradi svojega prirodno lepega položaja v območju Alp in zanimivega sredogorja vse glavne pogoje, da lahko postane odlično turistično mesto, je in bo služila turističnim organizacijam, zlasti pa Turističnemu odboru za mesto Ljubljano, kot vodilna smernica pri ustvarjanju nadaljnjih važnih pogojev za razmah tujskega prometa Ljubljane.